יכול לא יהו נערכין ת"ל אים. ואע"ג דאים במעריך כתיב תרתי אים כתיבי ד) ואם אינו ענין למעריך תהו לענין נערך וא"ת הא ממעטינן מאים דהכא עובדי כוכבים גבי תמורה בפ"ק דתמורה (דף ג.) וי"ל דבפרק ב"ש במסכת זבחים (דף מט.) איכא דרשא אחריתי למעוטי עובדי כוכבים סו) דתמורה ועלה סמוך ולענין ממעטר בהמה מוכה אאין קבועה לה זמן ושראל מייהו ועובדי כוכבים לא מייהו מז): **שאני** תרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו. ור"מ דיליף מינייהו סברא ליה קלת הן שוין הואיל ונערכין ואע"פ יז) שלא מעריכין הכי נמי אים ליה למימר בעובדי כוכבים: **אלא** מעתה לא ימעטו בו. לרבי יהודה אלמה תניא אכל בקדשי בדק הבית מועלין בו ואמאן תרמייה דהא ודאי כרבי מאיר לא מיתוקמא דהא קא נסיב להלכתיה מלא לכם ולנו אלמא דאין עובדי כוכבים מקדישין לבדק הבית כלל וכו' יהודה "מיהא לא אתיא דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר דהא ליתא דרבי מאיר לא סבר הא טעמא דאם כן מנא ליה הלכתא דאין העובדי כוכבים מעריכין מקרא דלא לכם ולנו וע"ש כיון דלרבי מאיר אין עובדי כוכבים מתנדבין לבדק הבית היכי תנן זה וזה מודים שעובדי הא עובדי כוכבים לא עובדין לבדק הבית לרבי מאיר ולוחק לפרש דעובדין קאמר למזבח דלכתורה מתני' דומיא דערכין דמיילי לבדק הבית "ומאי טוב לפרש דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא דלא לכם ולנו יח):

תגי

נערכין, יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר "איש" אמר רבי יהודה וכי מאיר אמר רבי מאיר וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר מרבה דלכתורה מתני' דומיא דערכין ו) נערך ולא מעריך מפני *שריבה הכתוב בנערכין יותר מבמעריכין אלא תרש שוטה וקטן נערך אבל לא מעריכין רבי יהודה אומר בני ישראל נערכין ואין העובדי כוכבים שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר עובד כוכבים מעריך ולא נערך? מפני שריבה הכתוב במעריכין יותר מבנערכין אלא תרש טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין אמר רבא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא טעמיה לא מסתברא מעלא דרבי יהודה מסתברא הלכתיה לא מסתברא: הלכתיה דרבי מאיר מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית אלהינו טעמיה לא מסתברא דקא מייתי ליה מתרש שוטה וקטן שאני תרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו טעמא דרבי יהודה מסתברא דקא מייתי ליה טומטום ואנדרוגינוס דאף על גב דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא הלכתיה לא מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית אלהינו ורבי יהודה האי "לא לכם ולנו" מאי עביד ליה? אמר רב חסדא אמר אבימי וערכו נגנו, אלא מעתה לא ימעלו בו דתנן ד) חמש חטאות המתות, ומעות ההולכות לים המלח לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא נבי הדשי עובדי כוכבים *במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן? אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא, דכתיב "ויהי עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות": תנא קדום, וגנגו, דתסור בהנאה: **אלא מעתה** הואיל ולאיבור חזיל לא ימעלו בו דמיהכי מיגיה לא נייחיב קרבן מעילה דהא תנן (ג) חטאות המתות הני יכ) חטאות דאמורי' בתמורה ולד חטאת ותמורת חטאת כו': **ומעות הסולכות לים המלח** . דהוו כחטאת יג) שמתו בעליה דחזנא למיתה ולא נהנה אדם מהם אינו חייב קרבן דלא קבעינא ביה מקדשי ה' (ויקרא ה) הואיל ונאבדו חלבי: **ואילו נבי קדשי עובדי כוכבים** . תניא בתחיתת קדשים בפ' ב"ש (זבחים מה:): **במה דברים אמורים** . דאין מועלין בקדשי עובדי כוכבים היינו בקדשי מזבח משום דגמרינן (ג) מעילה 'חטאת-חטאת' מתרומה מה תרומה אין מיתה נוהגת אלא בתרומת-ישראל דכתיב (שם כב) "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" לא מעילה אינה נוהגת אלא בקדשי ישראל: **אבל קדשי עובדי כוכבים של בדק הבית מועלין בהן** . ומפרש התם מאי טעמא דכי גמרה מעילה "חטאת חטאת" מתרומה דומיא דתרומה דקדושת הגוף אבל קדושת דמיס לא גמרינן מינה וטעם זה מלאתי מפורש בזבחים והוא עיקר שהרי בפירוש נאמר: אמר רב חסדא ונערכו נגנו אלא מעתה לא ימעלו בו דתנן חמש חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא נבי הדשי עובדי כוכבים *במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן? אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא, דכתיב "ויהי עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות": תנא

תורה אור

ולרבי מאיר למאי איצטריך ה) מהו דתימא טעמא דרבי מאיר התם דגזר פחות מבן חודש אטו בן חודש אבל הכא דליכא למיגזר אימא לא, קמ"ל טעמא דרבי מאיר דאין אדם מציא דברין לבטלה לא שנא הכא ולא"ש הכא כמאן אלא הא דאמר רבה בר ג) יוסף אמר רב ואמרי לה אמר רב ייבא בר יוסי אמר רב "המקדיש בהמת חבירו נותן דמיה" כמאן כרבי מאיר, הא אמרה רב חדא זימנא דאמר רב גידל אמר רב האומר "ערך כלי ג) עלי" נותן דמיו? מהו דתימא התם הוא דיודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל בהמה דבת מיקדש היא איכא למימר דהכי קאמר "אי אמינא ל) (לה) למרה מזבין לה ניהלי תיקדוש לה מהשתא ואקרבה אבל דמי לא קאמר, קמ"ל, אמר ה) רב אשי והוא דאמר עלי אבל אמר הרי זו לא: **מתני'** *עובד כוכבים רבי מאיר אומר "נערך אבל לא מעריך רבי יהודה אומר מעריך אבל לא נערך, וזה וזה מדים שנודרין ונידרין: **גמ'** *ת"ר בני ישראל מעריכין ואין העובדי כוכבים מעריכין, יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר "איש" דברי ר' מאיר אמר רבי מאיר וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר מרבה דלכתורה מתני' דומיא דערכין ו) נערך ולא מעריך מפני *שריבה הכתוב בנערכין יותר מבמעריכין אלא תרש שוטה וקטן נערך אבל לא מעריכין רבי יהודה אומר בני ישראל נערכין ואין העובדי כוכבים שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מפני מה אני אומר עובד כוכבים מעריך ולא נערך? מפני שריבה הכתוב במעריכין יותר מבנערכין אלא תרש טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין אמר רבא הלכתיה דרבי מאיר מסתברא טעמיה לא מסתברא מעלא דרבי יהודה מסתברא הלכתיה לא מסתברא: הלכתיה דרבי מאיר מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית אלהינו טעמיה לא מסתברא דקא מייתי ליה מתרש שוטה וקטן שאני תרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו טעמא דרבי יהודה מסתברא דקא מייתי ליה טומטום ואנדרוגינוס דאף על גב דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא הלכתיה לא מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות (את) בית אלהינו ורבי יהודה האי "לא לכם ולנו" מאי עביד ליה? אמר רב חסדא אמר אבימי וערכו נגנו, אלא מעתה לא ימעלו בו דתנן ד) חמש חטאות המתות, ומעות ההולכות לים המלח לא נהנין ולא מועלין אלמה תניא נבי הדשי עובדי כוכבים *במה דברים אמורים בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן? אלא אמר רבא משום רפיון ידים הוא, דכתיב "ויהי עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות": תנא

ולרבי מאיר למאי איצטריך. הואיל ורב אליבא דר"מ אמר, ולא לרבנן למאי איצטריך למימר דטמין, דמיו פסיטא, כתיב דאיכא למימר דטעה ולא אמר לשם דמים אלא סבור שיש לו ערך מחייב רבי מאיר הכא דודאי יודע שאין ערך לכלי לא כ"ש: טומן דמיס. דאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו וגמר ואמר לשם דמים: תיקדיש מהשתא. אע"ג שאינו שלי לכשאקנה אקרבה ולא קדשה לדמיה אלא אדעתה לסיקרבה ולא קדשה לא לאקרבה ולא לדמים קמ"ל דקדשה לדמים: והא דאמר עלי. כשאמר על בהמת חבירו בהמה זו עלי הקדש נותן דמיה אבל אמר בהמה זו הקדש אפור מכלום דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: וכי מאחר שמקרא וכו'. כלומר איש מרבה עובדי כוכבים ובני ישראל ממעיט מפני מה כו': מפני שריבה. במעריכין יותר מן הנערכין שהרי מוסמכים ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין: ואי אמרת אוקי תרש שוטה וקטן כנגד מוסמכים ואנדרוגינוס ותיבו לה נערכין מפי מעריכין הוא לא קשיא [כולהי תלת] תרש שוטה וקטן חשיבי לה כחד דלית בהו דעה ושוד ריבה [במעריכין] עובדי כוכבים יותר מבנערכין שהרי מוסמכים ואנדרוגינוס נודרין ונידרין ומעריכין ושוב כוכבים [נמי] נודרין ונידר [הלכך עדיף] לאוקי תרש שוטה וקטן דאינן נידרין: הלכתא דר' מאיר מסתברא. [מיסרא דר' מאיר] נראה עיקר: הלכתא דר' מאיר מסתברא. דאינו מעריך דכתיב] לא לכם ולנו לבנות בית כלומר הנוה מנכלם ושביה דהוו עובדי כוכבים לא הניחום לבנות ולהקדיש לצורך בדק הבית: אלמא דעובדי כוכבים אין מעריכין דערכין נמי לבדק הבית הן אבל נערכין שישראל יכול להעריכן דהוי סמוך ישראל: [מעמיה לא מסתברא דקא מייתי לה מתרש שוטה וקטן. דקאמר שהרי תרש שוטה וקטן נערכין ולא מעריכין דלמא משום דהכי לא מעריכין דלאו בני דעה נינהו אבל עובד כוכבים דבן דעת הוא איכא למיסר דמעריך דקא מייתי לה מסתברא מה אנדרוגינוס. דאע"ג דבני דעה נינהו מעטינהו דמשום דחמנא מנערכין משום זכר ודאי ונקבה ודאית אבל מעריכין דבני דעה נינהו אף עובדי כוכבים נמי כיון דבני דעה נינהו מעריכין אבל לא נערכין דהא מעטינהו דחמנא בני מבני ישראל: הלכתא לא אסתבר. דהא כתיב לא לכם ולנו: מאי עביד ליה. משמע דאין נכנס לבדק הבית. קסבר ר' יוחנן אין הדאי מעריכין

אמר רב חסדא ונערכו נגנו שלא יפול לבדק הבית משום דכתיב לא לכם ולנו: אלא מעתה. כיון דערכו נגנו לא ימעלו בו: לא נהנין ולא מועלין. אם נהנה מהן]: אלמה תניא. במסכת מעילה בד"א בקדשי מזבח דאין בהן מעילה אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן וחכי נמי אי נגנו כמעות ההולכות לים המלח דמי ולא ימעלו בהן: אלא אמר רבא. לעולם סבר ר' יוחנן דקדוש כשאר הקדש ויש בהן מעילה ומה שעם לא לכם ולנו לבנות משום רפיון ידים שמא אם יתנדבו הן וירצו לבנות שמהם יהיו מבטלין אותם שאין לבם לשמים כדכתיב ויהי עם הארץ [מרפים ידי עם יהודה] וגו':

*) [ג"ל דליתא] בתחלה

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה והוא דאמר עלי כגמא כ"ל ומיכח דמי מסתק: (ב) ד"ה אלא וכו' תנן ה' המלות המתות כו' הני: (ג) ד"ה כמה וכו' דגמרינן כמעילה:

שיטה מקובצת

א) מהו דתימא משמע דר"מ התם דגזר פחות מבן חודש וכו'. וקשה אכתי איכא מ"מ ר"א שלישית לקמן בפרק האומר משקלי עלי אוא דתנן האומר ערך ידי לא אמר כלום אמר רב גידל אמר רב ונתן דמיה ופריך והאמר רב גידל הרי זו אימא וכו' וקא עביד צריכותא ומאי איצטריך כיון דלא גזר בהא פחות מבן חודש אמר בן חודש דדמי לכמור מפי כ"ש דלא גזר אבר שאין (בו) נשמה תלויה בו אמר ראשו ולבו ריל אי אשמעינן הך דהכא הוי אמינא שאני הכא דכ"ע ידעי דאין ערך לפחות מבן חודש דיל קרי בי רב הוא דלא נכתב ערך א לא לבן חודש ומעלה הלכך אמרי' דגמר ואמר לשם דמים אבל בערך אברים לא כתיבי בהדיא שיש חילוק בין אבר שאין תלויה בו לאבר שאין הנשמה תלויה בו והיה סבור דשייך ערך ביה כמו בוה ונמר ואמר לשם (דמים) [ערך] קמ"ל דקשה דהכא אמר דב סבר כרבי מאיר ובגישין אמרי' אתמר אמר רבה אמר רב המקריב ידי עבדו יצא לחירות ופריך והתניא המקדיש עבדו ובשני אין אדם מוציא וכו' ורב דאמר כרבנן ריל דרב ודאי סבר כרבנן כדמוכח התם בגישין ורב אליבא דר"מ קאמר הכא ועיל"ל דרב גידל סבר כרב יוסף דתם דקאמר משמיה דרב המקדיר עבדו יצא לחירות וקאמר התם מ"ד מפקיר אבל מקדיש לא. הרא"ש ז"ל: ב) בר יוסי אמר אות ף' נסתר: ג) כלי ה עלי: ד) אסיגא ליה לסרה: ה) אמר מר בר רב: ו) אומר עובד כוכבים נערך: ז) לבנות בית לאלהינו תיבת את נמחק: ח) תיבת חמש נמחק: ט) הארץ מרפים ידי: י) משיבא השתא התם: יא) משום דליתיב ליה: יב) הני חמש חטאות: יג) כהמאת שנתכפרו בעליה ותיבת שמתו נמחק: יד) כתיבי. נליון וצ"ע דבפרשת ערכין לא כתיב כי אם חד איש דאשר דאו איש כי יקדיש ונו' קא סמך דכולה הדא ענינא הוי כי היכי דיליף בפ"ק דתמורה מאיש דכתיב בערכין לענין תמורה: טו) עובדי כוכבים מחמורה ועלה סמוך דילפינן ממעשר בהמה דהוי חובה: טז) מיתו. נליון בספרים שלנו במסכת תמורה איכא סוגיא אחריתי כסוגיא דזבחים בל"א: יז) ואע"פ ס"א כן אמרו שלא: יח) ולנו דודאי קרא משום רפיון ידים אבל עובדי כוכבים לבדק הבית ודוקא מערכין מסמיים להו מקרא דישראל ובריתיה דבדק הבית מועלין אתי שפיר כר"מ ומיירי בנדרים ולא בערכין דודאי אינן מעריכין וס"מ פריך שפיר תלמודא אוא דאמר ריי ערכו נגנו סוף בריתיה אבל בקדשי בדק הבית מועלין דכי נמי נוקי לרוך בריתיה בנדרים וכר"מ דכי היכי דשמעינן דבנדרי עובדי כוכבים איכא מעילה ח"ה בערכם דמעריכין מן תורה ואין לומר ענגו ומסיק רבא דודאי לר' יהודה מועלין בערכי עובדי כוכבים כמו בנדרים ונודרין לכ"ע וקרא משום רפיון ידים וס"מ ניחא הא דקאמר רבא הלכתא כר"מ מסתברא מקרא אלא דוגמא לתרוץ דסברא לעמוד מיעום דבני ישראל במעריכין וריבוי דרוש דנערכין דה"ל מצינו שהיו ישראל מוגעים עובדי כוכבים מבדק הבית ואע"ג דלגמרי לא ילפינן מינה [דא"כ] אפי' נדרים לבדק הבית לא הוו לו לקבל ותנן דנודרין ס"מ גילוי מילתא בעלמא שבדינן אקרא דבני ישראל וכל עיקר דקרא לא היה אלא משום רפיון ידים ולא נאמר דשבדי כוכבים אינן נודרין שום נדר לבדק הבית דודאי נודרין לכ"ע כדתנן. תוס':

נוסחא אחרת: תנאות דכולה הדא ענינא הוי כי היכי דיליף בפ"ק דתמורה מאיש דכתיב בערכין לענין תמורה: טו) עובדי כוכבים מחמורה ועלה סמוך דילפינן ממעשר בהמה דהוי חובה: טז) מיתו. נליון בספרים שלנו במסכת תמורה איכא סוגיא אחריתי כסוגיא דזבחים בל"א: יז) ואע"פ ס"א כן אמרו שלא: יח) ולנו דודאי קרא משום רפיון ידים אבל עובדי כוכבים לבדק הבית ודוקא מערכין מסמיים להו מקרא דישראל ובריתיה דבדק הבית מועלין אתי שפיר כר"מ ומיירי בנדרים ולא בערכין דודאי אינן מעריכין וס"מ פריך שפיר תלמודא אוא דאמר ריי ערכו נגנו סוף בריתיה אבל בקדשי בדק הבית מועלין דכי נמי נוקי לרוך בריתיה בנדרים וכר"מ דכי היכי דשמעינן דבנדרי עובדי כוכבים איכא מעילה ח"ה בערכם דמעריכין מן תורה ואין לומר ענגו ומסיק רבא דודאי לר' יהודה מועלין בערכי עובדי כוכבים כמו בנדרים ונודרין לכ"ע וקרא משום רפיון ידים וס"מ ניחא הא דקאמר רבא הלכתא כר"מ מסתברא מקרא אלא דוגמא לתרוץ דסברא לעמוד מיעום דבני ישראל במעריכין וריבוי דרוש דנערכין דה"ל מצינו שהיו ישראל מוגעים עובדי כוכבים מבדק הבית ואע"ג דלגמרי לא ילפינן מינה [דא"כ] אפי' נדרים לבדק הבית לא הוו לו לקבל ותנן דנודרין ס"מ גילוי מילתא בעלמא שבדינן אקרא דבני ישראל וכל עיקר דקרא לא היה אלא משום רפיון ידים ולא נאמר דשבדי כוכבים אינן נודרין שום נדר לבדק הבית דודאי נודרין לכ"ע כדתנן. תוס':

נוסחא אחרת: תנאות דכולה הדא ענינא הוי כי היכי דיליף בפ"ק דתמורה מאיש דכתיב בערכין לענין תמורה: טו) עובדי כוכבים מחמורה ועלה סמוך דילפינן ממעשר בהמה דהוי חובה: טז) מיתו. נליון בספרים שלנו במסכת תמורה איכא סוגיא אחריתי כסוגיא דזבחים בל"א: יז) ואע"פ ס"א כן אמרו שלא: יח) ולנו דודאי קרא משום רפיון ידים אבל עובדי כוכבים לבדק הבית ודוקא מערכין מסמיים להו מקרא דישראל ובריתיה דבדק הבית מועלין אתי שפיר כר"מ ומיירי בנדרים ולא בערכין דודאי אינן מעריכין וס"מ פריך שפיר תלמודא אוא דאמר ריי ערכו נגנו סוף בריתיה אבל בקדשי בדק הבית מועלין דכי נמי נוקי לרוך בריתיה בנדרים וכר"מ דכי היכי דשמעינן דבנדרי עובדי כוכבים איכא מעילה ח"ה בערכם דמעריכין מן תורה ואין לומר ענגו ומסיק רבא דודאי לר' יהודה מועלין בערכי עובדי כוכבים כמו בנדרים ונודרין לכ"ע וקרא משום רפיון ידים וס"מ ניחא הא דקאמר רבא הלכתא כר"מ מסתברא מקרא אלא דוגמא לתרוץ דסברא לעמוד מיעום דבני ישראל במעריכין וריבוי דרוש דנערכין דה"ל מצינו שהיו ישראל מוגעים עובדי כוכבים מבדק הבית ואע"ג דלגמרי לא ילפינן מינה [דא"כ] אפי' נדרים לבדק הבית לא הוו לו לקבל ותנן דנודרין ס"מ גילוי מילתא בעלמא שבדינן אקרא דבני ישראל וכל עיקר דקרא לא היה אלא משום רפיון ידים ולא נאמר דשבדי כוכבים אינן נודרין שום נדר לבדק הבית דודאי נודרין לכ"ע כדתנן. תוס':